

University of Groningen

'Biografie Theo van Doesburg'

van Faassen, Sjoerd; Renders, Hans

Published in:
Origine

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
van Faassen, S., & Renders, H. (2017). 'Biografie Theo van Doesburg'. *Origine*, 25(1), 50-51.

Copyright

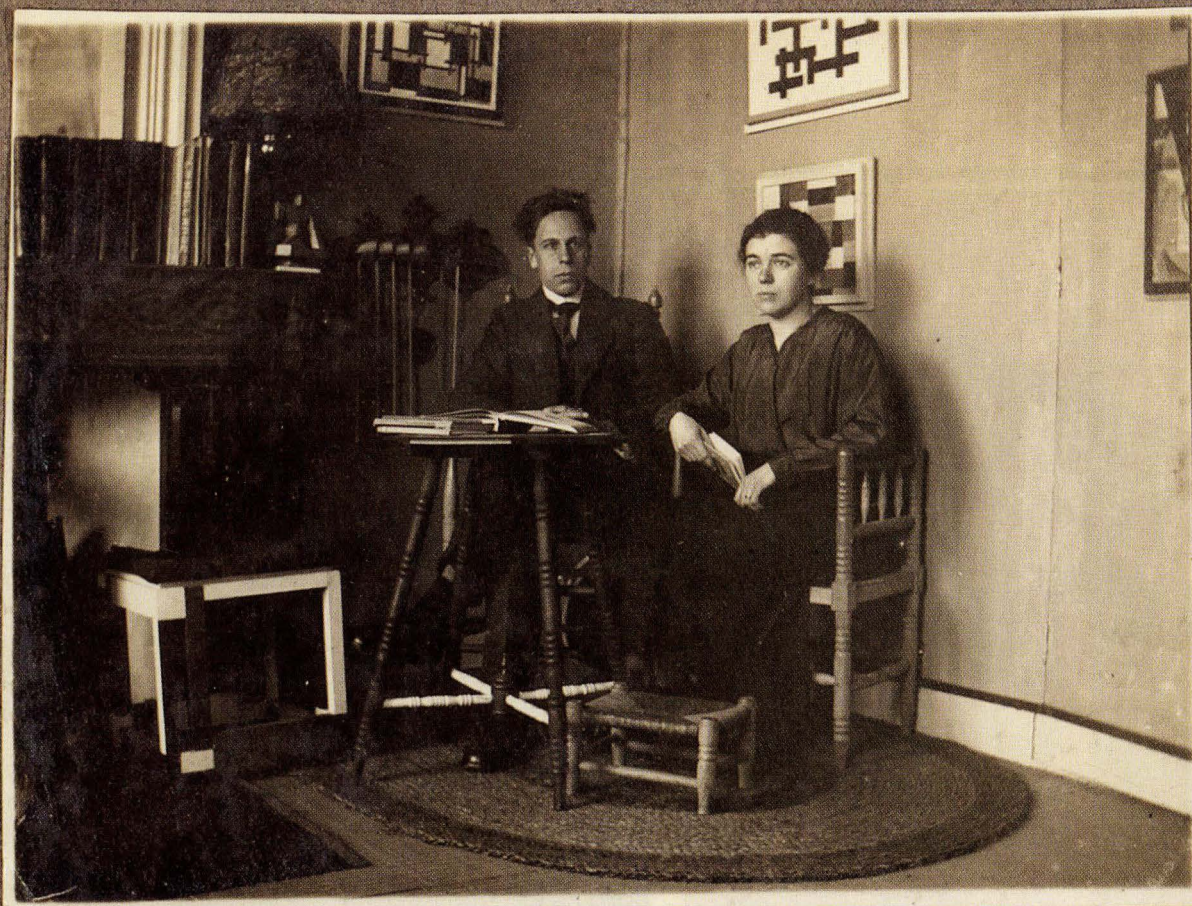
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Theo van Doesburg en Lena Milius in Van Doesburgs atelier, Leiden, april 1917. Foto: RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis

Biografie Theo van Doesburg

Theo van Doesburg (1883-1931), oprichter van het tijdschrift *De Stijl*, theoreticus, beeldend kunstenaar, architect, dichter, romancier, interieurontwerper, typograaf, fotograaf en vooral propagandist van abstracte kunst heeft een niet te overschatten invloed gehad op de internationale avant-garde. Hij bouwde in de jaren tien en twintig van de vorige eeuw een groot internationaal netwerk op, dat hem van pas kwam in zijn streven van *De Stijl* een revolutionair vernieuwend tijdschrift te maken voor het denken over en de toepassing van moderne kunst in Europa. Het RKD verricht momenteel - in het *De Stijl*-jaar - onderzoek naar leven en werk van Van Doesburg, dat zal uitmonden in een volledige biografie.

TEKST **Sjoerd van Faassen & Hans Renders**

Een samenvattende studie over Van Doesburg bestaat niet. Evert van Straaten verrichtte in 1983 pionierswerk met *Theo van Doesburg 1883-1931. Een documentaire op basis van materiaal uit de Schenking van Moorsel*. Voortbouwend op het door hem gelegde fundament verschenen wel deelstudies over Van Doesburg als architectuurtheoreticus, dichter, tijdschriftredacteur of als schilder, maar een publicatie waarin zijn activiteiten in hun samenhang bij elkaar zijn gebracht, is er niet. Over zijn inspiratiebronnen, zijn achtergronden en zijn ervaringen is weinig bekend. Van Doesburg was een theoretisch ingestelde kunstenaar die zich interesseerde voor politiek, religie, filosofie en sociologie. Zijn familiegeschiedenis is nog een terra incognita, we weten vrijwel niets van zijn natuurlijke vader, behalve dat hij een fotograaf was die zijn gezin verliet toen Theo nog geen jaar oud was en naar Duitsland is vertrokken. De

manier waarop Van Doesburg zich bewoog in verenigingen als De Anderen, Konstruktivistische Internationale, Abstraction-Création – om er drie uit vele te noemen – is nooit en *détail* beschreven. En zo zijn er tal van aandachtsgebieden die nauwelijks onderzocht zijn. Van Doesburg publiceerde (deels onder pseudoniem) literair werk, schreef pamfletten en manifesten, richtte kunstenaarsgroepen op, onderhield een immens netwerk met buitenlandse geestverwanten en bewoog zich afwisselend in Nederland, Duitsland en Frankrijk tussen zijn kunstbroeders. Van Doesburg ging om met tal van wereldberoemde kunstenaars, zoals Walter Gropius, Piet Mondriaan, Ferdinand Kiesler, Tristan Tzara, Kurt Schwitters, Hans Arp en El Lissitzky. In België, Frankrijk, Duitsland en Oost-Europa speelde Van Doesburg een belangrijke rol. In onze biografie proberen we een nauwkeurige netwerkreconstructie te geven om leven en werk van Van Doesburg beter te kunnen begrijpen en in hun nationale en internationale context te kunnen plaatsen.

METHODE

De biografie als een vorm van *microhistory* lijkt een uitstekende methode om dit onderzoek aan te vatten. *Microhistory* vatten we niet op als het onderzoek naar iets 'kleins', maar eerder als een manier om door middel van één deelnemer (Theo van Doesburg) het grote verhaal om hem heen ter discussie te stellen. Deze manier van onderzoeken kan antwoord geven op vragen over representativiteit en uniciteit van Van Doesburg. In hoeverre was hij een vernieuwend theoreticus? Wat wist hij over kunst in 1914 toen hij aan het begin van zijn carrière stond? Speelden politieke ontwikkelingen zoals de Eerste Wereldoorlog en de Russische Revolutie een rol in zijn denken over veranderingen in de beeldende kunst? Natuurlijk is een belangrijk aandachtspunt Van Doesburgs relatie met Piet Mondriaan. Ook zijn contact met de architect J.J.P. Oud verdient aandacht, omdat door analyse van hun uiteenlopende opvattingen over architectuur en het gebruik van kleur Van Doesburgs opvattingen helder kunnen worden gedefinieerd. Omdat Van Doesburg zowel uitvoerend kunstenaar was als theoreticus op velerlei terrein, leent dit onderzoek zich ook uitstekend om diverse stijlen van maatschappijkritiek met elkaar te vergelijken en te commentariëren.

TURNING POINT

Als *turning point* in Van Doesburgs biografie dringt de lectuur van *Über das Geistige in der Kunst* (1912) van Kandinsky zich op. Maar is dat ook werkelijk een *turning point*? Hij was onder de indruk geraakt van de theoretische onderbouwing van Kandinsky om voortaan abstract werk te maken. In retrospectief is het bijna te mooi om waar te zijn: Kandinsky die over het 'Geistige' en abstracte van de kunsten schreef en Van Doesburg die niet lang

daarna *De Stijl* oprichtte, waarmee hij grote internationale aandacht vroeg en kreeg voor zijn geometrische opvattingen. Vanuit deze twijfel zijn we naar Van Doesburgs meer particuliere leven gaan kijken. En daar vonden we materiaal dat zich beter leent voor *turning points* dan de publicaties van Kandinsky.

Er is alle reden om aan te nemen dat het *turning point* in Van Doesburgs leven de ontmoeting met Lena Milius was, de dochter van de familie waar Van Doesburg als militair was ingekwartierd en van wie we vooralsnog zo bar weinig weten. De ontmoeting met de spoorwegbeambte Antony Kok en de schoenmaker Evert Rinsema lijkt ook belangrijker dan de lectuur van *Zurückblick* of *Über das Geistige* van Kandinsky. Anders dan zijn netwerk in zijn vroegere woonplaats Amsterdam gaf deze nieuwe vriendenkring hem voldoende zelfvertrouwen om van zijn gewijzigde opvattingen met een toenemend flair publiekelijk kond te doen. De Tiburgse periode fungeerde als de incubatietijd van de ideeën die tot oprichting van *De Stijl* zouden leiden twee jaar later. Van Doesburg schilderde in die tijd nog traditioneel, maar zijn brieven en andere geschriften uit die periode maken duidelijk dat hij in zijn hoofd al bezig was met het formuleren van zijn nieuwe opvattingen over kunst. Hij moest het alleen nog vertellen aan de paar mensen die het horen wilden.

RKD, in samenwerking met het Biografie Instituut van de Rijksacademie Groningen)

V.l.n.r.: Helma Schwitters, Nelly van Moorsel, Kurt Schwitters en Van Doesburg in het huis van Lena Milius te Den Haag tijdens de voorbereiding van de Dada-veldtocht, 1923.
Foto: RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis